

OCAZIONALISMELE ÎN SISTEMUL GENERAL AL LIMBII

OCCASIONALISM IN THE GENERAL SYSTEM OF THE LANGUAGE

Elena DANU-STRAISTARI, masterandă,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0000-0002-1957-0172
ellenadanu@gmail.com

Natalia STRATAN, dr., conf. univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0000-0003-4807-0094
butmalaistratan@gmail.com

Elena DANU-STRAISTARI, magister,
“Ion Creanga” SPU of Chisinau
Natalia STRATAN, PhD, Associate Professor,
“Ion Creanga” SPU of Chisinau

CZU: 81'37

DOI: 10.46727/c.v3.21-22-03-2024.p53-58

Abstract. This article deals occasionalisms as creative elements in the general system of the language and points out the main process of their formation by derivation with suffixes. Occasionalisms are not derogatory words that jeopardize communication, but new words that demonstrate the language's ability to create new lexemes. The process of forming these new words, created by speakers, is not new and refers to most languages being determined by the linguistic system, demonstrates and develops semantic lexeme creation and grammatical capabilities of the system, coming with its development tendencies. These occasional units are aimed at restoring the connection between the semantic, cognitive and content elements that are the basis of the integrity of the text, outlining the involvement of certain subjects in some events, delimiting the periods of manifestation of some political formations or presenting the consequences of some processes that the society went through. Being presented as a reflection of lived events, the article highlights the meaning and role of occasional units in journalistic and artistic texts, their application in various contexts and at different stages of the lesson.

Keywords: occasionalism, lexicon, language, context, derivation.

Ocazionalism, cu etimologie franceză – *occasionnalisme*, semnifică elementul apărut ocazional într-un sistem (mai ales în limbă). Conform *Noului dicționar explicativ al limbii române*, termenul este fixat în 2002, în cadrul analizei lexicale. Acesta a fost menționat în anii '90, când ocazionalismele erau deseori întâlnite în textele artistice și în cele publicistice.

Analizând prevederile teoriei ocazionalității, aceste cuvinte, expresii, îmbinări de cuvinte și sunete, aparent neobișnuite, sunt utilizate într-un context specific. Ocazionalismul este, totuși, determinat de sistemul lingvistic, demonstrează și dezvoltă capacitățile semantice de creare a lexemelor și gramaticale ale sistemului, venind cu tendințe de dezvoltare a acestuia. De regulă, fiecare lexem își realizează sensul în context, lexemele uzuale necesită contexte potrivite, iar cele ocazionale – inclusiv contexte creative.

Lingvistul Ion Melniciuc a reiterat că procedul de formare a cuvintelor noi, create de vorbitori, nu este nou și se referă la majoritatea limbilor. Pentru aceste unități lexicale, sunt propuse diverse denumiri: *ocazionalisme*, *neologisme individuale*, *neologisme poetice*, *cuvinte*

inventate, cuvinte-meteor, egologisme etc., „cuvântul ocazionalism având sorți de izbândă, redând în mare măsură esența unităților lexicale în cauză și cunoaște o frecvență sporită în comparație cu alte denumiri” [4, p.120].

În această ordine de idei, cercetătoarea E. Zemskaja accentuează că „ocazionalismele demonstrează capacitatea limbii în crearea lexemelor noi, potențialul creativ” [11, p.180].

Lingvistul V. Lopatin a subliniat faptul că „nu trebuie să credem că ocazionalismele sunt niște cuvinte depreciative, care periclitizează comunicarea. Acestea-s cuvinte adevărate” [4, p.120].

În cursul cercetării, s-a observat că, rareori, dicționarul este sursa explicării ocazionalismelor. Deseori, acestea devin uzuale pentru o anumită perioadă de timp și depind de feed-backul cititorilor. Pot fi create conform modelelor existente de formare a cuvintelor, însă aceste creații „nu se încadrează, într-un anume fel, cu firea limbii: *a sătiza* „a face din oraș sat”, *desțarați* „oameni rămași fără țară” [6, p.162] etc., ci creează impresii diferite față de autor.

În acest sens, putem invoca următoarea afirmație: „Derivarea cu sufixe extinsă până la forțarea normei limbii literare, specific variantei gazetărești, cu rădăcini în necesitatea obiectivă de concentrare a enunțului în dimensiuni reduse, devine frecvent expresia căutării cu orice preț a originalității” [5, p. 131]. Totodată, procesul de creare a ocazionalismelor nu se deosebește de cel al cuvintelor derivate, deși „semnificația cuvântului ocazional, din cauza dispunerii nenormate, neobișnuite a morfemelor derivate, este mai puțin clară” [5, p. 129].

Cercetătorii au remarcat în nenumărate rânduri că cele mai răspândite sunt ocazionalismele formate prin derivare progresivă, cu sufixe. Astfel, prin sufixul *-ist* sunt create cuvinte noi, care „contribuie la desemnarea următoarelor categorii de persoane, care au o anumită profesie, specialitate sau ocupație: *civilist* (denumește un specialist în dreptul civil), *știrist* (persoană din sfera mass-media ce anunță știrile); care își practică meseria într-un anumit loc: *tarabist* (adică la tarabă), *garajist* (adică la garaj)” [5, p. 130]. Acest șir poate fi continuat: *gorbaciovist, țărănist, penelist* etc.

Scriitorul Paul Goma în romanul *Din calidor* utilizează, spre exemplu, lexemul *hitlerist*, amintind de bandit-burghez, totodată caracterizând personajul, printr-un singur cuvânt: „Depindea ce ordin auzea lady că i se dădea hitleristului (bandit-burghez)” [3, p. 29].

În *Ziarul de Iași*, sunt utilizate ocazionalismele: *pesedist* și *penelist*, având în vedere reprezentanți ai formațiunilor politice PSD și PNL: „La întrebarea cum mai deosebești astăzi un pesedist de un penelist, cel mai bun răspuns (involuntar) l-a oferit europarlamentarul PNL Rareș Bogdan” [14].

Ne amintim de perioadele istorice și unele evenimente prin care a trecut societatea și consemnăm ocazionalismele cu sufixul *-istă*: *brejnevistă, hrușciovistă, stalinistă*. „Avem arhitectură brejnevistă, hrușciovistă, stalinistă și avem arhitectură lujkovistă. Nu ielținistă sau putinistă, dar lujkovistă. Pentru prima dată primarul este figura care dă tonul, spune Revezin” [13].

Ocazionalismele formate cu sufixul *-ism*, de asemenea, țin de cultul personalității din acea perioadă istorică: *hrușciovism, brejnevism* etc. „*Astea-s molotovisme*” [3, p. 47], spune succint scriitorul Paul Goma, referindu-se la vorbele ce țin de evenimentele istorice din 26 iunie, 1940, cu implicarea unui conducător important din acea perioadă, V. Molotov.

S-au înrădăcinat ocazionalismele cu sufixul *-ită*. Astfel, despre *lenevită*, numită „boala lenei” cunosc gimnaziștii de pe ambele maluri ale Prutului și nu doar „elevii hunedoreni, sunt „bolnavi de chiulangită” [16], ci și mulți deputați. Lexemul *chiulangită* îl găsim și în *Dicționarul de argou al limbii române*, fiind explicat prin absențele nejustificate ale deputaților și senatorilor români de la lucrările Parlamentului.

Mai rar utilizate, dar, totuși, sunt auzite cuvintele nou formate prin sufixul *-ar*: „care desemnează un nume de agent, ce desfășoară o activitate oarecare: *sacoșar* (cel care comercializează sacoșe), *pufulețar* (cel care comercializează pufuleți), *mărțișorar* (cel care comercializează mărțișoare) etc.” [5, p. 130].

Foarte răspândit este în ultimul timp sufixul *-iadă*. După modelul *Iliadă*, *spartachiadă*, *Țiganiadă*, au apărut numeroși termeni, dintre care mulți s-au dovedit a fi „efemeri”. Despre „Marea borcaniadă de toamnă” [15] găsim scrise multe articole în lunile de toamnă, desemnând „acțiunea de a pune conserve pentru iarnă”.

Un șir de ocazionalisme cu sufixul *-giu* și *-lâc* sunt utilizate pentru anumite categorii de persoane, arătând neprofesionalismul: *culturăgiu* (pseudooameni de cultură), *advocatlâc*, *filolotlâc* cu referire la avocatură, respectiv, la filologi cu sens ironic. Aceste ocazionalisme sunt considerate și argouri, fixate în *Dicționarul de argou al limbii române* [10].

Sunt frecvent întâlnite în mijloacele de informare în masă cuvinte derivate postverbale, lexemele ocazionale, fiind formate cu sufixul *-izare*, care, în opinia cercetătoarei Viorica Goicu, au valoare depreciativă și sugerează atitudinea disprețuitoare față de unele persoane. „Din păcate, s-a creat impresia că Platforma DA s-a situat pe pozițiile antieuropene ale Partidului Socialist și cele ale Partidului Lor (care-și zice „Al Nostru”). Lucru care nu poate să nu ne îngrijoreze. Noi ne dorim dez-dodonizarea Societății Civile, dez-usatizarea, dez-plahotnicizarea ei” [7, p. 55].

Apel la cuvinte nou create: capriciul condeierului sau o necesitate?

Aparent sunt formate conform normelor, dar pe cât de necesare sunt cuvintele noi în textele artistice și cele publicistice ale autorilor din țara noastră, și nu numai?

Lecturând textele în care sunt utilizate ocazionalisme, distingem următoarele: condeierul tinde să se deosebească de pleiadă, subliniindu-și stilul, individualitatea. Motivul ce explică despre necesitatea de a exprima, cu acuratețe, un gând, cuvintele obișnuite neavând coloritul necesar, fiind adesea insuficiente pentru cei implicați în procesul de scriere, poate fi reiterat.

Exprimarea gândurilor în formă concisă este dorința celui ce optează pentru astfel de creații lexicale. Autorul tinde să sublinieze atitudinea față de subiectul pus în discuție, cu o ulterioară autoevaluare.

Observăm că pot fi înlocuite enunțuri întregi printr-un cuvânt ocazional. Involuntar, asistăm la economie în limbaj, generalizând o realitate complexă. Forma laconică de prezentare a ocazionalismului respectiv permite exprimarea unui volum mare de informație, dacă sunt posedate cunoștințele extralingvistice potrivite pentru dezambiguizarea sensului. În așa fel, ocazionalismul se prezintă și ca un mijloc eficient de comprimare sintactică.

Se urmărește evitarea tautologiei. Ocazionalismele sunt utilizate în cadrul speciilor genului liric, dictate de necesitatea de a menține ritmul versului și rima.

Dacă opțiunea *pro* neologism presupune demonstrarea posedării unui vocabular bogat, atunci folosirea ocazionalismelor, care nu sunt destinate uzului general, solicită doar creativitate. Cuvintele nou create, rareori, sunt auzite în limbajul uzual al societății. Unele dintre ele sunt fixate în dicționarul de argouri, altele sunt regăsite în articole publicistice sau în cadrul unor lucrări contemporane.

Unitățile ocazionale redau legătura dintre elementele semantice, cognitive și de conținut ce stau la baza integrității textului, conturează implicarea anumitor actori în evenimente politice, delimitează perioade de manifestare a unor formațiuni politice sau se referă la

consecințele unor evenimente prin care a trecut societatea. Ocazionalismele se prezintă ca o reflecție a evenimentelor trăite.

De ce este subliniată efemeritatea cuvintelor „egologisme”? Una dintre cauze – un segment îngust de cititori! Avalanșa de neologisme nu este destinată uzului general. Publicul asimilează informația, conștientizează de ce a fost utilizat lexemul dat, îl reține dacă este posibilă operarea acestuia în anumite condiții, într-un context specific.

Utilizarea ocazionalismelor anunță un punct de vedere, o atitudine subiectivă asupra realității abordate. În acest caz, nu putem vorbi de frumusețea limbajului autorului, ci de abilitățile lingvistice ale acestuia. E o invitație la jocul cuvintelor. Gradul de libertate al acestor „egologisme” oferă senzația lipsei hotarelor în procesul de formare a cuvintelor. Astfel de cuvinte nu au rol educativ, generația tânără va utiliza ocazionalismele în vocabularul familiar, plasând accentul mai mult pe ironizare, sarcasm și dispreț în raport cu vorbitorul.

Ocazionalismele, elemente ale jocului didactic pentru îmbunătățirea cunoștințelor lexico-semantic

Derivarea este un procedeu important de îmbogățire a vocabularului limbii române cu noi unități lexicale, care se realizează prin cale progresivă, regresivă și prin substituție de afixe.

„Sufixul a devenit extrem de productiv, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ: la creațiile de la nume proprii s-au adăugat creații derivate de la substantive comune, care denumesc realități emblematice perioadei” [12, p.7].

Actualmente, putem menționa că „bazele de derivare s-au diversificat, sufixul punându-se atașa la o varietate de teme nominale, din diverse registre, precum și la baze adjectivale sau verbale; cele mai multe derivate sunt marcate conotativ, punând în evidență resursele expresive inepuizabile ale limbii române” [12, p.7].

Pornind de la definiția neologismelor – cuvinte nou împrumutate într-o limbă sau formate de curând într-o limbă cu mijloace proprii și cea a ocazionalismelor – elemente apărute ocazional în sistemul lingvistic, precum și de la necesitatea de a le deosebi și a dezvolta gândirea etimologică și creativă, capacitatea de a analiza procesul de formare a cuvintelor, și nu în ultimul rând stimularea lucrului în perechi, este oportun de a include elemente noi în cadrul lecției de limbă și literatură română.

Este bine cunoscut faptul că o lecție modernă trebuie să contribuie la formarea și dezvoltarea nonstandard. Din acest motiv, profesorii sunt în căutarea metodelor care pot fi utilizate în procesul de explicare a temelor, care vor ajuta la activizarea tuturor elevilor, la creșterea interesului față de disciplină și asimilarea rapidă a informației. Astfel, lecțiile relevante sunt orele netradiționale, ce însumează metode și tehnici diverse.

Jocul didactic în perechi este o opțiune atractivă pentru discipolii din clasele gimnaziale și liceale și poate fi aplicat la orice etapă a lecției.

Astfel, timp de cinci minute, elevilor le propunem spre analiza lexico-semantică un șir de cuvinte, reliefând aspectele la care urmează să se refere: aspectul explicativ și cel aplicativ al cuvintelor formate prin derivare, și anume cu sufixul *-iadă*, având la dispoziție dicționarele tipărite și online, delimitând ocazionalismele de cuvintele uzuale: *olimpiadă*, *dinamoviadă*, *dinamoviadă*, *ceferiadă*, *deșteptariadă*, *pleiadă*, *bobociadă*. Ca urmare a lucrului în perechi, elevii vor prezenta informația solicitată, încadrând lexemul analizat într-un context:

„Olimpiadă” [18] – lexem cu etimologie multiplă, care, conform dicționarului explicativ, este o competiție sportivă internațională cu caracter complex, care are loc o dată la

patru ani: Despre munca celor implicați în lucrările de pregătire pentru **olimpiadă** nu a fost menționat în nicio sursă.

„Pleiadă” [19] – lexem cu etimologie franceză, care, conform dicționarului explicativ, distinge grupul de oameni care activează, de obicei, în același domeniu și care sunt legați între ei prin concepții și năzuințe comune: **O pleiadă** de stele tinere au urcat pe scena palatului cultural din satul de baștină a Anastasiei Lazariuc.

„Dinamoviadă” [20] – lexem nou creat, un ocazionalism, care poate fi explicat în context anumit, referindu-se la o competiție periodică la care participă membrii clubului Dinamo: Sâmbătă viitoare toți angajații se vor aduna la **dinamoviada** de primăvară.

„Ceferiadă” [21] – lexem nou creat, un ocazionalism, care poate fi explicat în context anumit, referindu-se la o competiție periodică la care participă membrii clubului CFR (Căile Ferate Române): Toamna, în luna noiembrie, ne-am adunat la o **ceferiadă** pentru a ne arăta măiestria, precum și a lua premiile fondatorilor Clubului.

„Deșteptariadă” [12, p.4] – lexem nou creat, un ocazionalism, care poate fi explicat în context anumit, referindu-se la un cuvânt care poate fi analizat din două puncte de vedere: de la baza verbală *a (se) deștepta* sau nominală, *deșteptare*: Poporul nostru nu a ajuns la etapa de **deșteptariadă**.

„Bobociada” [17] – un ocazionalism, care poate fi explicat ca „potențialul expresiv al sufixului, pe deplin valorificat după anii '90, în cadrul căreia studenții din primul an își luau, în limba de lemn, angajamente peste angajamente” [1, p. 69]: Și noi, liceenii vom organiza **bobociada** în septembrie semenii studenților la USM.

Elevii vor analiza, cu un deosebit interes, cuvintele propuse, create prin derivare progresivă cu sufixul *-iadă*, având la dispoziție dicționarele explicative. Jocul didactic aplicat va crea o atmosferă distractivă, unele cuvinte fiind amuzante. Activitatea respectivă este creativă, elevii vor aplica cunoștințe de analiză lexicală și semantică.

Concluzii

Pentru a deosebi *efemeridele lexicale* și alte categorii de cuvinte, precum și a evalua nivelul cunoștințelor elevilor privind mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului, termenul de ocazionalism necesită a fi discutat la lecțiile de limbă și literatură română la abordarea subiectelor ce țin de vocabular. Astfel, va fi reliefată valoarea și nonvaloarea lexicală a cuvintelor nou apărute.

Multe dintre ocazionalismele reliefate în textele publicistice și artistice nu au o necesitate stridentă în actul de comunicare, nu aduc decât expresivitate într-un anumit context. Aceste unități lexicale demonstrează creativitatea condeierului și sunt cuvinte care reliefează individualitatea autorului, subliniind stilul acestuia.

BIBLIOGRAFIE

1. CIOLAN, A. Misterele cuvintelor. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București: Logos, 2013. 296 p.
2. DIMITRESCU, F. Dicționar de cuvinte recente, ediția a II-a. București: Logos, 1997. 252 p.
3. GOMA, P. Din calor. Iași: Polirom, 2004, 288 p.
4. MELNICIUC, I. Practicum la Lexicologie, Chișinău: Lumina, 1991. 176 p.
5. PROCA, M. Ocazionalisme formate prin derivare. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale consacrate prof. V. Mîghirin. Bălți. 2006. pp.128-131, ISBN 978-9975-50-009-8.
6. PROCA, M. Cuvinte potențiale și ocazionale: unele asemănări și deosebiri. În: Tradiție și modernitate în abordarea limbajului: Materialele colocviului comemorativ internațional consacrat aniversării a 65-a de la nașterea profesorului Mircea Ioniță. 2006. Bălți: USARB, pp. 161-162. ISBN 978-9975-50-014-2.

7. SOBOL, A. Ocazionalisme politice în limbajul publicistic. În: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe socioumanistice*. Chișinău: CEP USM, 2016, vol.1, R, SSU, pp. 53-56. ISBN 978-9975-71-812-7.
8. TRIFAN, E. Formarea cuvintelor în publicistica actuală. Derivarea. Perioada 1990-2001. Cluj: Digital Data Cluj, 250 p.
9. RĂILEANU, V. Derivate verbale de la antroponime. În: *Akademios* 3/2020, p.133-137, DOI: 10.5281/zenodo.4269519.
Disponibil: http://akademos.asm.md/files/Akademos%203_2020_p133-137.pdf.
10. VOLCEANOV, G. *Dicționarul de argou al limbii române*. București: Litera, 2020. 368 p.
11. ЗЕМСКАЯ, Е. Словообразование как деятельность. Москва: Либроком, 2009. 224 с.
12. BĂDESCU, I. Aspecte ale dinamicii vocabularului românesc actual – creații lexicale cu sufixul -iadă, 2021. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/5-13_11.pdf.
13. EFTODI, A. Moscova: arhitectură brejnevistă, hrușciovistă, stalinistă și lujkovistă. 2013. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/2033466.html>.
14. PASCA, C. Cum mai deosebești un pesedist de un panelist. În: *Ziarul de Iași*, 2023. Disponibil: <https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/cum-mai-deosebesti-un-pesedist-de-un-penelist--366522.html>.
15. MOISĂ, R. România din conservă: „Marea borcaniadă de toamnă“. De ce iubim aproape obsesiv zacusca, murăturile și conservele de toamnă, 2022. Disponibil: <https://adevarul.ro/stil-de-viata/bucatarie/romania-din-conserva-marea-borcaniada-de-2205626.html>.
16. STROIA, R. Noi performanțe școlare. Elevii hunedoreni, “bolnavi de chiulangită”, au acumulat peste 600 de mii de absențe. 2013. Disponibil: <https://glasul-hd.ro/noi-performante-scolare-elevii-hunedoreni-bolnavi-de-chiulangita-au-acumulat-pest-600-de-mii-de-absente/>.
17. TOTOREAN, A. Festivalul studenților orădeni, cu Bobociadă, fotbal și artă. 2013. Disponibil: <https://www.ebihoreanul.ro/stiri/festivalul-studentilor-oradeni-cu-bobociada-fotbal-si-arta-111452.html>.
18. Învingătorii Olimpiadei Republicane la Ecologie. 2024.
Disponibil: <https://noi.md/md/societate/invingatorii-olimpiadei-republicane-la-ecologie>.
19. Educația adulților din Republica Moldova are o nouă pleiadă de formatori. 2022. Disponibil: <https://prodidactica.md/educatia-adultilor-din-republica-moldova-are-o-noua-pleiada-de-formatori/>.
20. Pagini memorabile din istoria fotbalului prahovean/ prima interacțiune cu „dinamoviada”. 2023. Disponibil: <https://ziarulprahova.ro/2023/04/pagini-memorabile-din-istoria-fotbalului-prahovean-xxxii-prima-interactiune-cu-dinamoviada/>
21. Ceferiada. 2021. Disponibil: <https://www.cfrcalatori.ro/ceferiada/>.